

Процедура подання докторської дисертації у спеціалізовану вчену раду

Таким чином, підготовка докторських дисертацій у НУВГП в умовах інформаційних викликів вимагає впровадження інноваційних підходів до науково-дослідницької діяльності, активного використання цифрових технологій, розвитку міждисциплінарних досліджень та посилення міжнародної співпраці. Інформаційні виклики стимулюють адаптацію методологічних підходів та управлінських рішень, що дозволяє підвищити якість наукових досліджень, забезпечити їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені та сприяти сталому розвитку освітньої та наукової сфери України.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-40>

ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ РЕАЛІЙ

Семигіна Тетяна Валеріївна

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

Вступ. Освітньо-наукові програми із соціальної роботи з'явилися в Україні у 2017 році. До цього часу захист дисертаційних робіт був можливий насамперед у рамках педагогічних наук. У грудні 2021 році було затверджено Державний стандарт зі спеціальності 231 Соціальна робота для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти та науки України № 1495).

Початок повномасштабної війни негативно вплинув на організацію підготовки докторів філософії: деякі аспіранти змушені адаптувати свої дослідження – через відсутність доступу до досліджуваних груп, які опинилися в окупації чи мігрували в інші місця, змінювати методологію дослідження, переходити на цифровий формат опитувань та інтерв'ювання тощо [3].

Ця робота має на меті окреслити стан та виклики підготовки дисертацій із соціальної роботи в умовах затяжного воєнного стану. Робота побудована на аналізі бази ЄДЕБО (<https://registry.edbo.gov.ua/search>) та бази НАЗЯВО (<https://svr.naq.gov.ua/>).

Результати. На липень 2024 року у базі ЄДЕБО містилась інформація про 17 суб'єктів освітньої діяльності (16 закладів вищої освіти та 1 науково-дослідний інститут), де наявні ліцензії на здійснення підготовки докторів філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Водночас, згідно із даними бази НАЗЯВО, на липень 2024 налічувалось 10 акредитованих програм (9 ЗВО та 1 науково-дослідний інститут). Від 2022 року, коли запрацювала інформаційна система з подання повідомлень про утворення разових спеціалізованих рад, було 23 випадки присудження ступеня доктор філософії із соціальної роботи (ще 18 захистів відбулось січня 2022 року [1], але вони не відображені в системі). У табл. 1 представлено розподіл кількості присуджених ступенів за 10 акредитованими суб'єктами.

Таблиця 1

**Кількість осіб, яким присуджено ступінь доктора філософії
із соціальної роботи (червень 2022– липень 2024 рр.)
за даними НАЗЯВО**

№	Назва суб'єкта освітньої діяльності	Кількість осіб, яким присуджено ступінь
1.	Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради	5
2.	Київський столичний університет імені Бориса Грінченка	4
3.	Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	3
4.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	3
5.	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	3
6.	Запорізький національний університет	1
7.	Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України	1
8.	Національний університет «Львівська політехніка»	1
9.	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	1
10.	Український державний університет імені Михайла Драгоманова	1

Спричинені війною зміни у правовому полі щодо соціального забезпечення та послуг, а також нові потреби суспільств, мушили б

привести до перегляду тем досліджень. У фокусі мали б опинитися ефективні технології психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, розвиток соціальної роботи з ветеранами війни та їхніми родинами, військова соціальна робота, управління соціальними послугами в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

У 2022-2024 роках захист дисертаційних робіт відбувався за темами, затвердженими ще до початку повномасштабного вторгнення, хоча гібридна війна почалась ще 2014 року. Ці теми здебільшого не відображали специфіку воєнної тематики, такої як соціальна робота в умовах збройних конфліктів. Багато досліджень були орієнтовані на стабільні соціально-економічні умови, які нині абсолютно не відповідають реаліям війни. Проте після лютого 2022 року теми, які видавались актуальними, втратили свою значущість через кардинальні зміни в суспільстві та нові пріоритети. Традиційні підходи до роботи з вразливими групами населення, описані в дисертаційних роботах, не враховують сучасні проблеми в умовах збройних конфліктів і колективної травматизації. Це вказує на серйозний розрив між постульованою «новизною» дослідження та реальним запитом практики соціальної роботи. А дослідження у соціальній роботі, за міжнародним визначенням, мають бути орієнтовані на те, щоб підносити якість життя людей і давати відповіді, як зробити практику соціальної роботи сучаснішою та відповіднішою запитам суспільства [5].

Також у дослідженнях із соціальної роботи (2022-2024 роки) продовжують, як і раніше [1], домінувати суто педагогічні теми, що вказує на значну віддаленість дисертацій від реальних викликів соціальної роботи в умовах війни. Наприклад: «Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників у позааудиторній діяльності закладу фахової передвищої освіти» (В. Остапчук, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, 2024); «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи у закладі вищої освіти» (М. Кузьміна, Запорізький національний університет, 2024); «Професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти» (І. Бодрова, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024); «Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування» (А. Назмієв, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023) тощо.

Ці роботи, хоч і мають на меті розвиток педагогічних аспектів соціальної роботи, демонструють слабкий зв'язок з практичними потребами соціальних служб в умовах військового конфлікту. Вони слугують свідченням того, що відділення вітчизняної соціальної роботи

як галузі наукових знань від педагогіки, у межах якої вона зародилась [1; 5], так до кінця й не відбулось.

Винятками можна вважати такі дисертаційні роботи, які зуміли врахувати нові реалії та виклики: «Розвиток суб'єктності вимушених мігрантів як умова подолання кар'єрної кризи» (А. Голотенко, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024); «Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції» (А. Дуля, Київський університет імені Бориса Грінченка, 2024).

Ці дослідження демонструють спроби адаптувати соціальну роботу до умов війни та специфічних потреб вразливих груп населення

Деякі дисертаційні роботи, такі як «Мобілізація громад для розвитку соціальних послуг в умовах децентралізації» (Д. Палатна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024), були злегка адаптовані, аби віддзеркалити зміни предмета дослідження, які відбулися в умовах війни. Результати окремих дисертаційних робіт були використані в подальших монографіях дисертанток, адаптовані до роботи з клієнтами соціальної роботи в умовах війни або представляли моделі, актуальні для екстремальних ситуацій [2; 4].

Для дисертантів у сфері соціальної роботи, як і для аспірантів усіх спеціальностей, постійні зміни в законодавстві, що регулює отримання наукового ступеня доктора філософії, є серйозним викликом. Ці зміни створюють потребу в постійному оновленні знань про нові вимоги та процедури, оскільки те, що було актуальним на момент вступу до аспірантури, може швидко змінитися. Дисертанти часто змушені неочікувано адаптуватися до нових правил атестації та захисту дисертацій, що може стати додатковим стресом і перешкодою на їхньому шляху. Особливо проблематичними виявились: (1) вимога щодо захисту в межах терміну навчання на освітньо-науковій програмі (що суперечить усталеній вітчизняній та міжнародній практиці, тим більше в умовах пандемії та воєнного стану, які вплинули на можливість проведення експериментальної роботи); (2) обмеження права захисту лише там, де освітньо-наукові програми пройшли акредитацію в НАЗЯВО (на момент відкриття цих програм такої вимоги не було, і до 2022 року для захисту достатньо було лише ліцензії МОН).

Нестабільність і суперечливість вимог і процедур негативно впливають як на аспірантів, так і на їхніх наукових керівників, ускладнюючи процес підготовки та захисту дисертацій.

Висновки. Багато дисертаційних досліджень із соціальної роботи залишаються орієнтованими на теми, затверджені до початку повномасштабної війни, і часто не враховують актуальних запитів

суспільства. Осучаснення тем досліджень, адаптація до змін у правовому полі та нових потреб суспільства є ключовими елементами для успішного завершення дослідницьких робіт у соціальній сфері. Це дозволить забезпечити високий рівень релевантності та практичної значущості наукових досліджень у сфері соціальної роботи, що є особливо важливим в умовах війни та постконфліктного відновлення.

Література

1. Карагодіна О., Семигіна Т. Перші дисертаційні дослідження із соціальної роботи в Україні: критична оцінка. *Social Work and Education*. 2022. № 9(1). С. 44-55.

2. Палатна Д., Семигіна Т. *Згуртування громади: соціальний вимір* [Монографія]. Tallinn: Teadmus, 2024.

3. Семигіна Т. Освітньо-наукові програми із соціальної роботи: перший досвід і виклики в умовах війни. *Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни : м-ли всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації*. Одеса: Гельветика, 2022. С. 372-376.

4. Семигіна Т., Столярик О. *Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи* [Посібник]. Таллінн: Teadmus. 2024.

5. Semigina T., Karagodina O., Pozhydaieva O. Embracing European Practices in Social Work Doctoral Education – Critical Reflections on Ukraine’s Experience. *Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice*. Riga: Baltija Publishing, 2023. P. 409-434.